

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF LANGS RODEDREEF TE GOOREIND (WUUSTWEZEL)

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 388

Rapport opgemaakt door: Jelle Defrancq

Derbystraat 51

9051 Gent

april 2017

Dossiernr. 21507.R.01

Gent

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief langs de Rodedreef te Gooreind, Wuustwezel

Auteurs

Jelle Defrancq

Projectnummer

- 21507 (intern)
- 2017C439 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, maart 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 388

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	14/04/2017	Interne draft
v1	21/04/2017	Externe draft / definitieve versie
v2	2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Tim Moerenhout
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	6
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte)	6
1.1	Thesaurus	6
1.2	Administratieve gegevens	6
1.3	Doel van het onderzoek	7
1.4	Aanleiding van het onderzoek	7
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	9
2	Aard van de bedreiging	10
2.1	Huidige situatie	10
2.2	Toekomstige situatie	11
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	12
3.1	Topografische situering	12
3.2	Bodemkundige situering	15
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	21
4.1	Inventarissen onroerend erfgoed	22
4.2	Cartografische bronnen	26
4.3	Recente landschapsveranderingen	29
5	Besluit	30
5.1	Interpretatie en datering	30
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	31
5.3	Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek	31
5.4	Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek	32
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening	33
7	Bibliografie	34
7.1	Literaire bronnen	34
8	Bijlage plannen en kaarten	35

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)	8
Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	9
Figuur 3: Overzichtsfoto van het studiegebied (foto vanuit oosten) (Google april 2010).....	10
Figuur 4: Orthofoto (grootschalige zomeropnames, kleur 2013-2015) met weergave van het studiegebied (bron: Geopunt 2017). In het blauw is de locatie van de overzichtsfoto aangegeven.	10
Figuur 5: GRB met aanduiding van toekomstige toestand (bron: Geopunt 2017, Bouwheer 2017)	11
Figuur 6: Details topografische kaart met aanduiding van het studiegebied (Rood) (Bron: Geopunt 2016)	12
Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel (DTM, 1m) met weergave van het studiegebied (rood) (bron: geopunt 2016).....	13
Figuur 8: Hoogteprofiel langs het studiegebied van zuidwesten naar noordoosten (bron: Geopunt 2017)	14
Figuur 9 Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2016)	15
Figuur 10: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	16
Figuur 11: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 21 en 22) (bron: Geopunt 2016)	17
Figuur 12: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2016)	17
Figuur 13: Tertiair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)	18
Figuur 14: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)	19
Figuur 15: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016) .	20
Figuur 16: Tabel met geraadpleegde bronnen	21
Figuur 17: Overzicht van onroerend erfgoedelementen in de nabijheid van het studiegebied (bron. Geo.onroerenderfgoed 2017)	22
Figuur 18: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio	22
Figuur 19: Overzicht van meldingen opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris in de brede omgeving van het studiegebied (Centraal Archeologische Inventaris 2017)	23
Figuur 20: overzichtstabel CAI	24
Figuur 21: DTM (1m) met locatie van paleolithische en mesolithische sites op de rand van een duin (bron: CAI 2016; Geopunt 2017).....	25
Figuur 22: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)	26
Figuur 23: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)	27
Figuur 24: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016) ..	28
Figuur 25: Orthofoto (zomeropnames, panchromatisch, 1971) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)	29

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

---

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Proefsleuven, podzol, heide, Groot Schietveld, verkaveling

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017C439
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO NV
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2016/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- straat + nr.:	Rode Dreef
- postcode :	2990
- fusiegemeente :	Wuustwezel
- land :	België
Lambertcoördinaten (EPSG:31370)	N: 161549, 227295 Z: 161497, 227138
Kadaster	
- Gemeente :	Gooreind, Wuustwezel
- Afdeling :	2
- Sectie :	H
- Percelen :	6D3
Onderzoekstermijn	Maart 2017
Thesauri	Proefsleuven, podzol, heide, Groot Schietveld, verkaveling

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de bouwheer naar aanleiding van de geplande realisatie van een verkaveling met bijhorende woningbouw langs de Rode Dreef te Wuustwezel. Doordat de oppervlakte van de werfinrichting waarop deze ingreep betrekking heeft de 3000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de 1000m² overschrijdt moet er, in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet).

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

Het studiegebied is gesitueerd net ten zuidwesten van het centrum van Gooreind, deelgemeente van Wuustwezel. Het beslaat zo goed als het volledige perceel H6L3 afdeling 2 (Wuustwezel) en is ingesloten tussen de Rode Dreef en de Eikendreef. Het terrein heeft een oppervlak van 9200m².

Figuur 1: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het studiegebied (rood) (Geopunt 2016)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst. 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het studiegebied (9200m²) is momenteel in gebruik als weiland, afgeboord met dijken en bomenrijen. Er kon geen recente verstoring worden vastgesteld anders dan beploeging en eventuele drainagestrengen.

Figuur 3: Overzichtsfoto van het studiegebied (foto vanuit oosten) (Google april 2010).

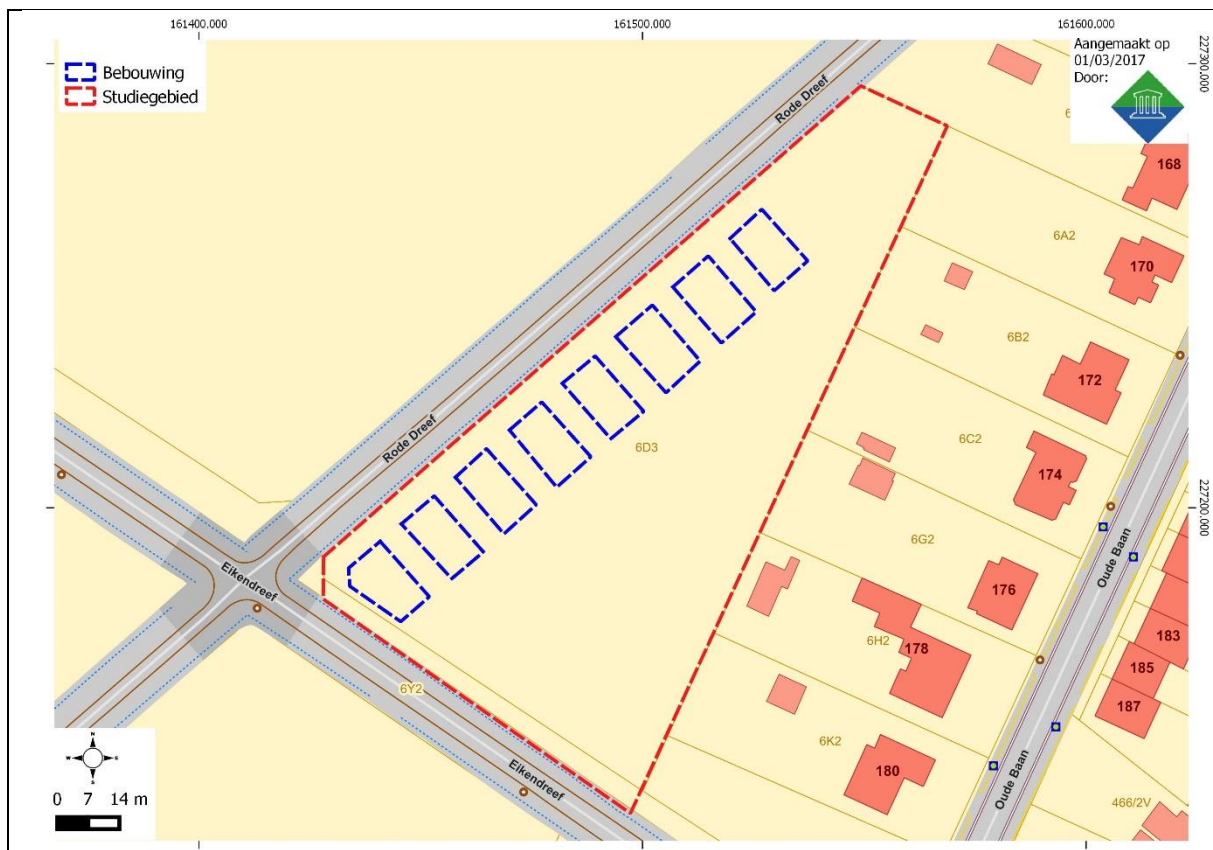
Figuur 4: Orthofoto (grootschalige zomeropnames, kleur 2013-2015) met weergave van het studiegebied (bron: Geopunt 2017). In het blauw is de locatie van de overzichtsfoto aangegeven.

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

Het terrein zal in de toekomst worden verdeeld in 8 loten met bijhorende eengezinswoning. Het totaal te bebouwen oppervlak bedraagt 1324m². Verdere informatie over funderingsdieptes en -types is bij dit schrijven nog niet voorhanden maar de minimumdiepte van de funderingen bedraagt de vorstvrije diepte (tussen -0.60MV en -0.80MV). Op deze diepte kunnen bij werken reeds archeologische sporen worden aangesneden. Daarnaast zal het op en aanrijden van rollend materiaal voor de bouw van de huizen schade aanrichten aan de hoger gelegen bodemlagen, inclusief archeologische relevante lagen. Eventuele aanleg van tuinen, opritten, afrasteringen en andere randstructuren verstoren tevens het bodemarchief.

De impact van de werken op het bodemarchief is dus zeker aanwezig, in het bijzonder ten hoogte van de geplande woningen. Hiermee zal in het verder rapport rekening moeten worden gehouden.

Figuur 5: GRB met aanduiding van toekomstige toestand (bron: Geopunt 2017, Bouwheer 2017)

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het onderzoeksgebied ligt op kort afstand ten zuidwesten van het centrum van Gooreind, dat op zijn beurt deel uitmaakt van de gemeente Wuustwezel. Het terrein wordt begrensd door de Rode Dreef in het westen, de Eikendreef in het zuiden en residentiële bebouwing in het oosten.

Niet onbelangrijk is de Oude baan die op korte afstand ten oosten van het studiegebied ligt. Deze vormde de oude verbinding tussen Antwerpen en Breda voor de aanleg van een nieuwe verbinding door Napoleon in 1811.

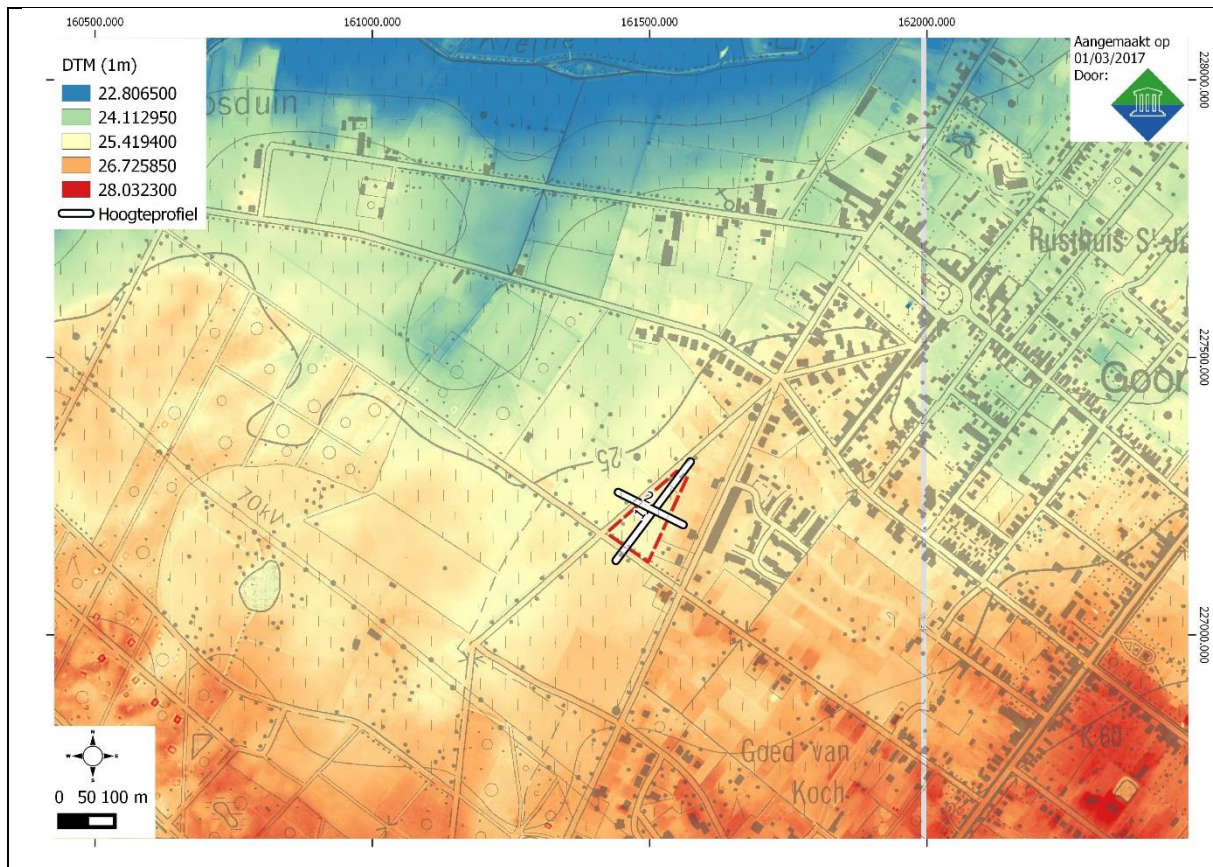

Figuur 6: Details topografische kaart met aanduiding van het studiegebied (Rood) (Bron: Geopunt 2016)

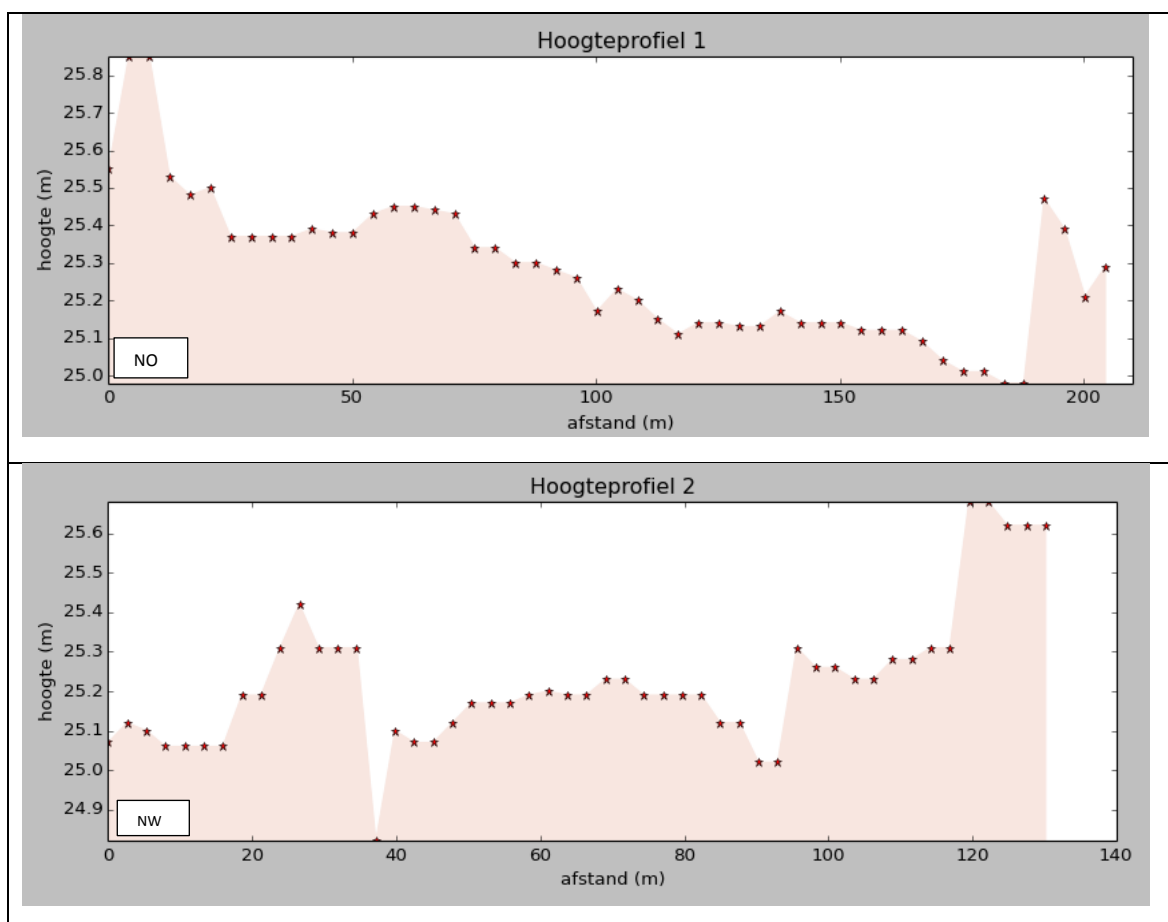
3.1.2 HOOGTEVERLOOP

Het studiegebied ligt op een overgangszone van de laag gelegen Scheldevallei in het zuiden naar de Noorderkempen in het noorden. Het reliëf in de onmiddellijke omgeving van het studiegebied wordt echter bepaald door Beekvallei van de Kleine Beek die westwaarts afwatert richting de Kleine Aa. Daarnaast komt ook een noordoost-zuidwest-georiënteerde rug voor ten zuiden van het studiegebied deze loopt in noordwestelijke richting door tot Kalmthout.

Het terrein onder studie bevindt zich op de noordoostelijke flank van deze rug op een hoogte van 25,16mTAW. Het hoogteverval op het terrein is zeer klein en bedraagt nergens meer dan 0,5m.

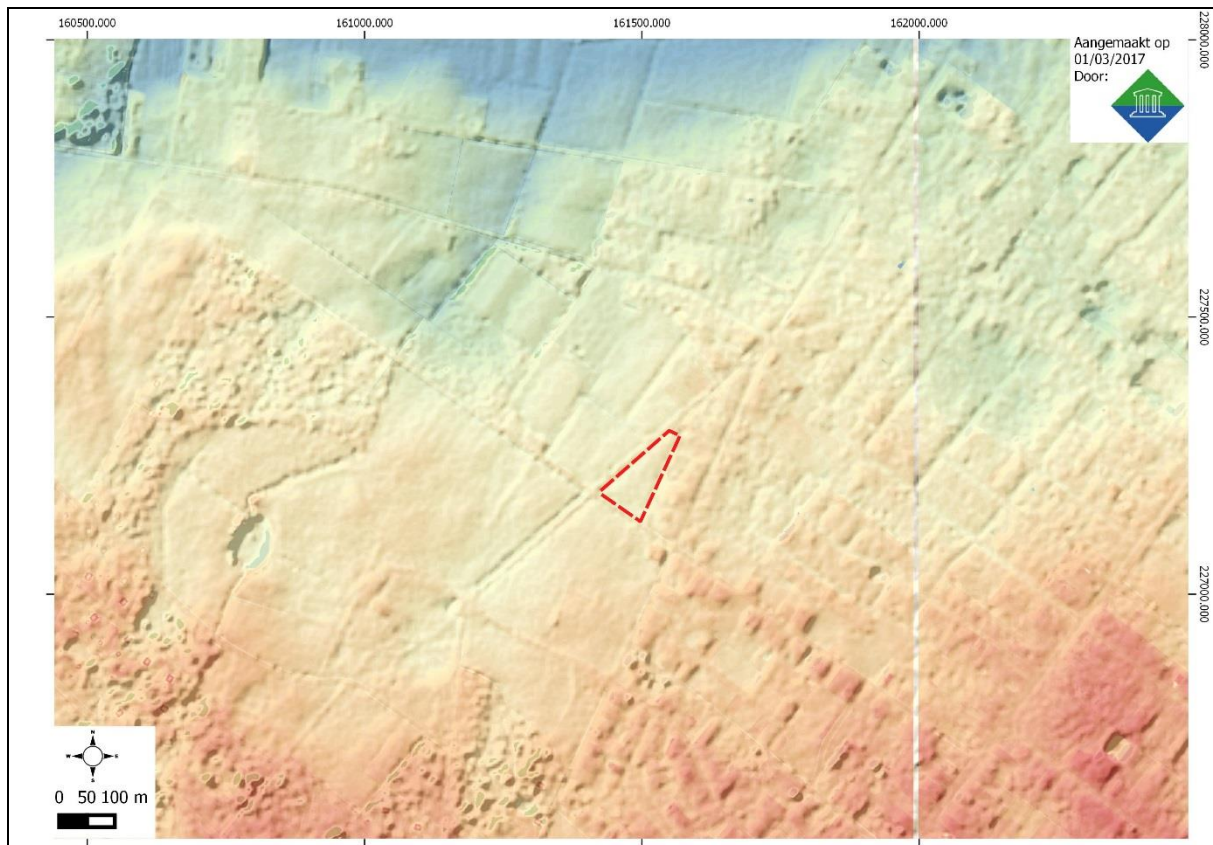

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel (DTM, 1m) met weergave van het studiegebied (rood) (bron: geopunt 2016).

Figuur 8: Hoogteprofiel langs het studiegebied van zuidwesten naar noordoosten (bron: Geopunt 2017)

Figuur 9 Hillshade (afgeleid van DTM 1m) met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2016)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

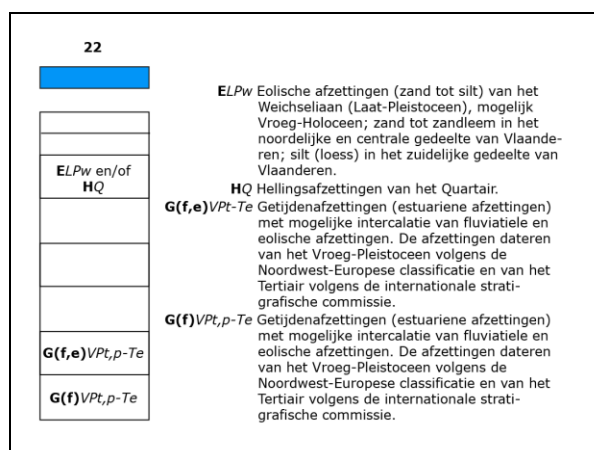
3.2.1 BODEMKAARTEN

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de Scheldevallei naar de Noorderkempen. De bodems zijn dan ook zandige podzolen met variërende drainagecapaciteiten. Op geringe diepte komt kleiïge bijmenging voor (substraatlegende w).

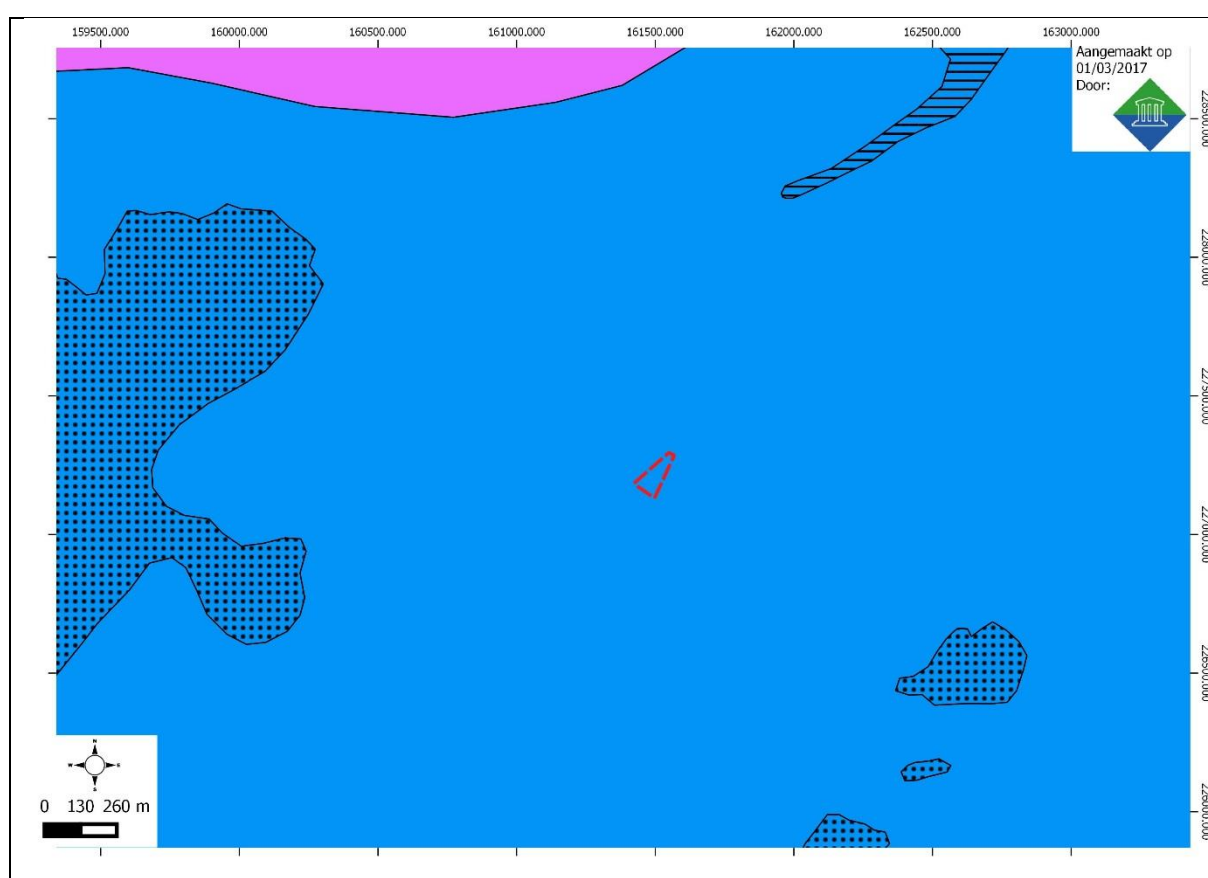
Ter hoogte van het studiegebied komt bodem type **w-Zegb**, een natte zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B-podzol met lemige bijmenging. De humeuze bovengrond van deze grondwater Podzol wisselt van dun (< 20 cm) tot dik (> 40 cm). De kleur is veelal grijs, een bruine bovengrond wijst op recente overstuiving. Roestverschijnselen beginnen in de beneden bouwlaag en de reductiehorizont tussen 100 en 120 cm. Een variërend substraat kan voorkomen in deze natte depressiegronden. De gronden zijn waterverzadigd in de winter maar worden in de Kempen beschouwd als goede weidegronden; ze moeten rationeel gedraineerd worden voor akker- en tuinbouw. De dikte van het humeuze dek bepaalt het opbrengstvermogen. Maïs en andere zomergranen, alsook raaigras, geven goede opbrengsten. Wintergranen leveren moeilijkheden op bij de overwintering ten gevolge van de hoge grondwaterstand.

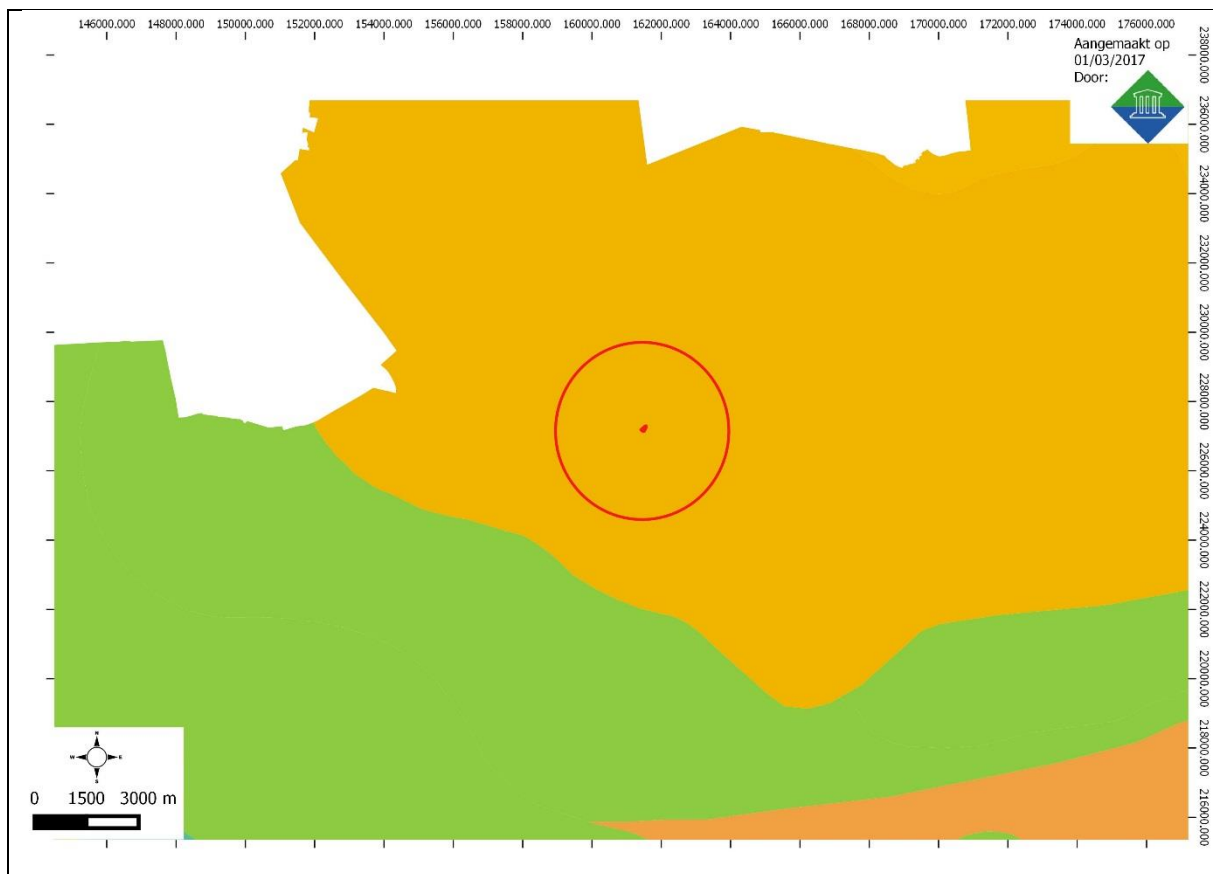

Figuur 11: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 21 en 22) (bron: Geopunt 2016)

Figuur 12: Gedigitaliseerde quartairgeologische kaart (1:200000) met aanduiding van het studiegebied (bron: Geopunt 2016)

3.2.3 TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART

Figuur 13: Tertiair geologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2017)

Onder het studiegebied dagzoomd de tertiairgeologische Formatie van Merksplas die bestaat uit grijs half grof tot grof zand met dunne klei intercalaties. De afzettingen zijn verder glimmerhoudend, schelphoudend, houthoudend en er komt veen en siderietkietkei in voor.

Deze tertiare laag ligt echter diep begraven onder de quartairgeologische afzettingen. De top ervan ligt namelijk tussen de 0 en -5mTAW. Dit is ruim 20m onder het huidige loopvlak en veel te diep om relevant te zijn voor dit onderzoek.

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

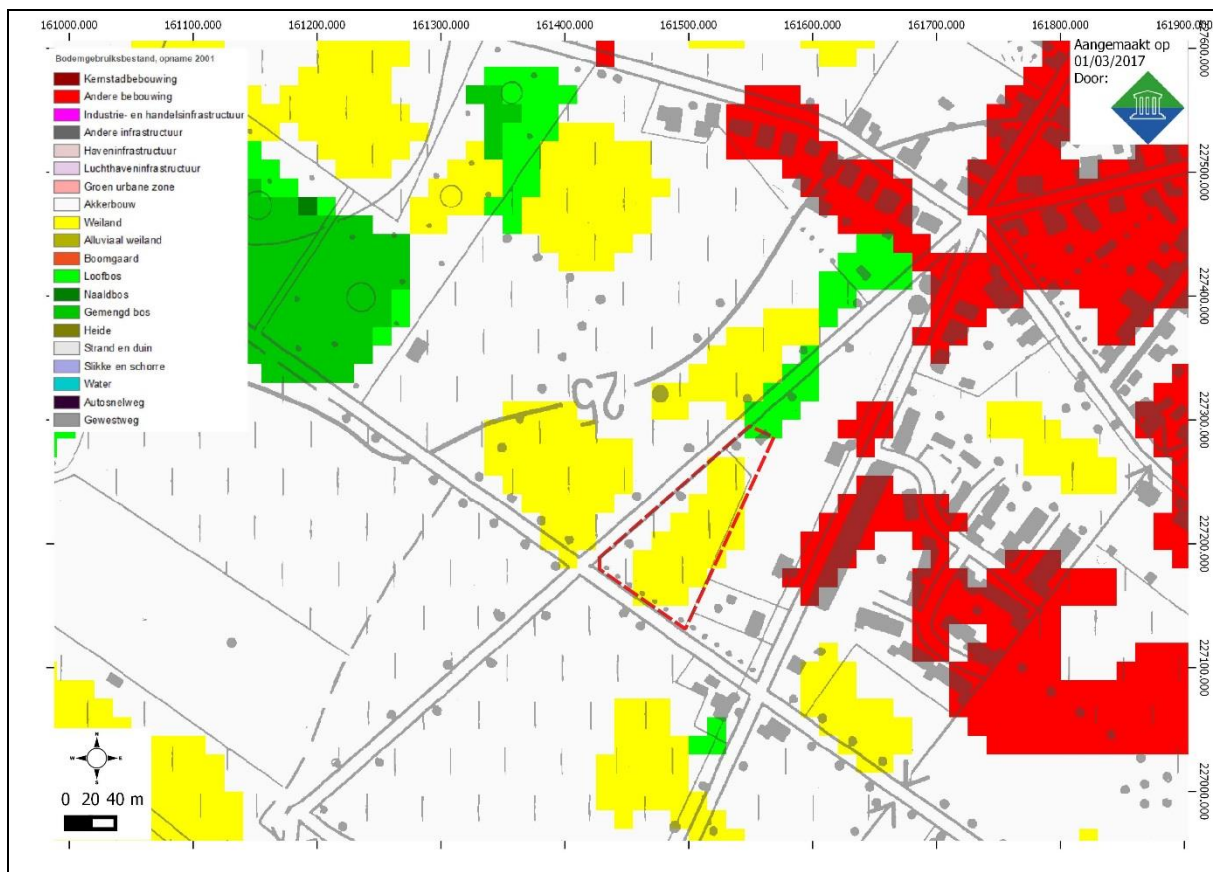
Het studiegebied, net als de percelen in de nabije omgeving zijn weinig erosiegevoelig zoals kan verwacht worden van vochtige, vlakke zandgronden. Een dergelijk gebrekkig erosiepotentieel heeft uiteraard een gunstig effect op de bewaring van archeologische sporen.

Figuur 14: Bodemosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: Geopunt 2017)

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Het bodemgebruik vertoont de typische kenmerken van een geurbaniseerd platteland. Het landschap is sterk multifunctioneel en divers qua uitzicht. Residentiële bebouwing is geconcentreerd in wijken en langs de Oude Baan. Verder weg van het centrum van Gooreind wordt de regio gekenmerkt door de aanwezigheid van gemend, loof- en naaldwoud afgewisseld met akkers en weilanden. Het studiegebied zelf ligt onder weiland.

Figuur 15: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)

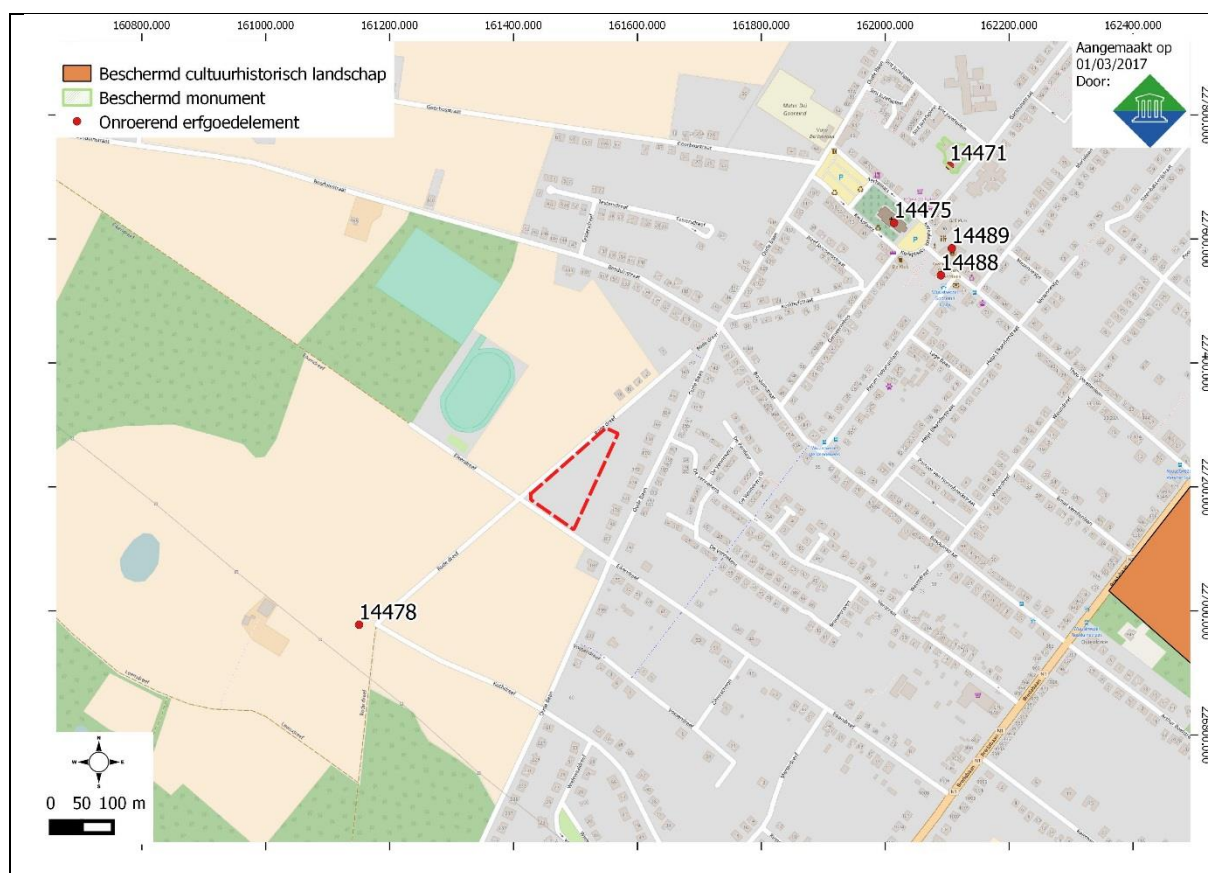
4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Relevant, cf. 4.1.2
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet relevant
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.3
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Buiten GGA
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (<1km)
Cartografische bronnen	
nvt	Nvt.
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.1
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.2
Vandermaelen kaarten (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.3
Popp kaarten (1842-1879)	Studiegebied niet gekarteerd

Figuur 16: Tabel met geraadpleegde bronnen

4.1 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

4.1.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Figuur 17: Overzicht van onroerend erfgoedelementen in de nabijheid van het studiegebied (bron: Geo.onroerenderfgoed 2017)

Onderstaande tabel geeft een beknopte inhoud en locatie van het bouwkundig erfgoed in de buurt van het studiegebied.

ID	Omschrijving	Datering
14478	Poortomlijsting van Goed van Koch	1 ^e helft 20 ^e eeuw
14475	Parochiekerk Sint-Jozef-Gooreind	1937
14489	Dorpsschooltje	1866
14471	Neogotisch gasthuis	1869
14488	Pastorie Sint-Jozef-Gooreind	1866

Figuur 18: Tabel met de locatie van het bouwkundig erfgoed in de regio

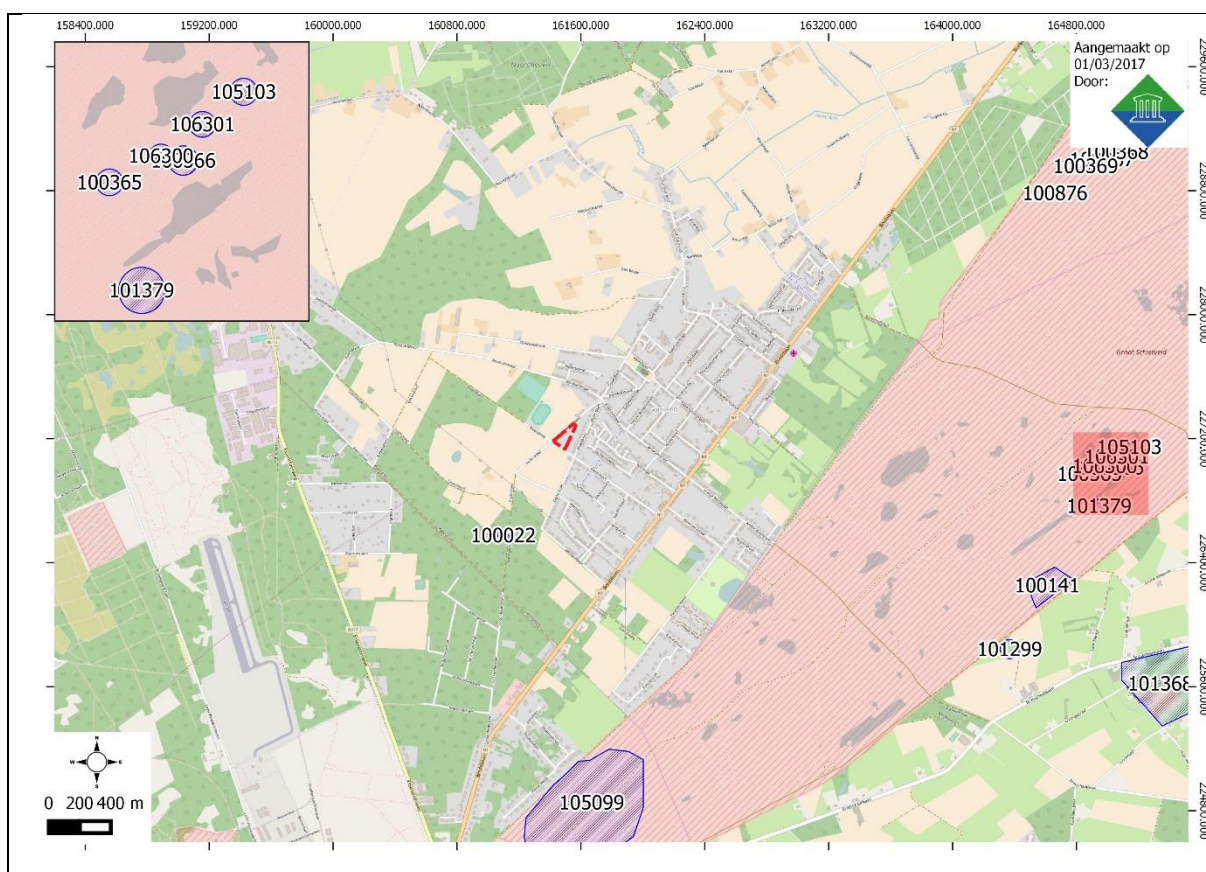
In de onmiddellijke omgeving van het studiegebied zijn geen bouwkundig erfgoedelementen gekend. In de bredere omgeving daarentegen blijken wel enkele vernoemenswaardigheden aanwezig die getuigen van de 19^e-eeuwse groei van de parochie van Gooreind.

Tot in de 19^e eeuw was de regio zeer schaars bewoond. Pas in 1866-69 werd net ten noorden van het studiegebied een kerk opgericht die in 1937 zou worden vervangen door de grotere kerk (14475) die er vandaag staat. Tegelijkertijd met de oprichting van de eerste kerk wordt ook een dorpschooltje (14489) en pastorie (1866) opgericht. Iets later wordt ook het neogotische gasthuis (1869) gebouwd.

4.1.2 CULTUURHISTORISCHE LANDSCHAPPEN

Ten westen van het studiegebied bevindt zich het 'het 'Groot Schietveld' (10279). Het groot schietveld werd aanvankelijk opgericht als 'Klein Schietveld' in 1820 en werd in de volgende decennia verschillende malen vergroot parallel met de evolutie in reikwijdte van de artillerie. In zijn maximale omvang besloeg het terrein 1297ha. Dankzij dit militair gebruik bleef het Groot Schietveld gevrijwaard van ontginning.

4.1.3 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

Figuur 19: Overzicht van meldingen opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris in de brede omgeving van het studiegebied (Centraal Archeologische Inventaris 2017)

CAI	Omschrijving	Datering
105099	concentratie lithisch materiaal	Vroeg-Mesolithicum

10022	Losse vondst: geslepen bijl	Neolithicum
101299	Concentratie lithisch materiaal 2 concentraties aardwerk	Neolithicum Bronstijd
100141	Mogelijke Celtic fields	Ijzertijd
105103	Concentratie lithisch materiaal Losse vondst	Mesolithicum Paleolithicum
106300/106301	Concentratie lithisch materiaal	Mesolithicum
100365	Los silexafslagje	Finaal-paleolithicum (.)
101379	Concentratie lithisch materiaal	Steentijd
100366	2 silex afslagen	Finaal-paleolithicum

Figuur 20: overzichtstabel CAI

De bewoning in het gebied gaat duidelijk terug tot de steentijden. In het Groot schietveld en net ten zuiden hiervan werden lithische werktuigen aangetroffen die wijzen op menselijke activiteiten van het midden-paleolithicum tot en met het neolithicum. Het gaat hier telkens om vondstconcentraties aangetroffen aan het oppervlak of kleinere silexfragmenten die in de teelaarde en/of B-horizont terechtkwamen door natuurlijke processen.

Een belangrijk vondstencomplex is een noordoostelijk-zuidwestelijk georiënteerde duingordel in de noordoostelijke hoek van het Groot Schietveld. De oudste vondst bestaat uit een boordschrabber in levalloistechiek, die vaak wordt geassocieerd met midden-paleolithische menselijke populaties (105103). Ook werd hier door middel van booronderzoek en veldprospectie mogelijke finaal-paleolithisch materiaal aangetroffen (100365; 100366). De belangrijkste vondstconcentraties kwamen echter uit het mesolithicum zo werden bij veldprospectie microklingen, spitsen, trapezia, kerfresten in silex, Wommersomkwartsiet en ftaniet aangetroffen. (15103, 106300/106301). Aan de zuidgrens van het groot schietveld zijn tevens lithische werktuigen uit deze periode aangetroffen (1050899).

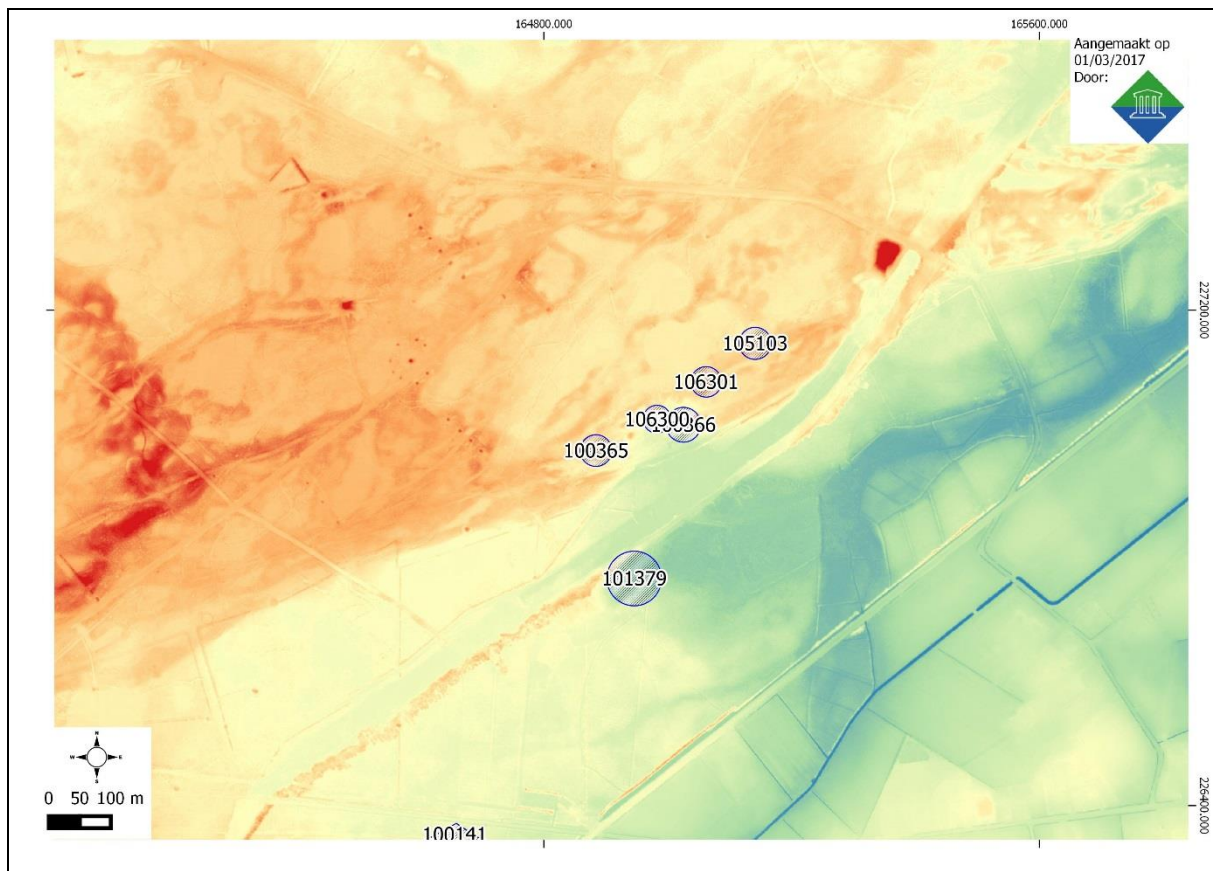
Ten zuidoosten van deze duinenrij werden vondstconcentraties uit het neolithicum aangetroffen. Bij een reeks opgravingen en veldprospecties zouden onder andere kernen, schrabbers, klingen, microlieten, een boor, een pijlsnede, een gepolijste bijl in silex en Wommersomkwartsiet zijn gevonden (101299). Ook net ten zuiden van het studiegebied werd menselijke activiteit aangetoond tijdens het midden-neolithicum onder de vorm van de losse vondst van een geslepen bijl (100022).

Uit de metaaltijden tenslotte dateren 2 scherven die als losse vondst werden aangetroffen ter hoogte van locatie 101299 en een aantal walletjes die mogelijk wijzen op een Celtic fieldsysteem ter hoogte van locatie 100141.

Het is niet toevallig dat de meeste vondsten zijn gedaan binnen het Groot Schietveld. De tafonomische condities zijn hier namelijk uniek. Het gebied lag zeker sinds de 18^e eeuw onder heide en is sinds het begin van de 19^e eeuw in militair bezit. Dit heeft het gebied gevrijwaard van intensieve bewerking en bebouwing waardoor prehistorische loopvlakken beter bewaard zijn dan in het omringend gebied. Vondstconcentraties uit de steentijden kenden hier een minimale degradatie.

De situatie ter hoogte van het studiegebied is echter anders. Het perceel werd namelijk wel in cultuur genomen, zij het als weidegrond. Een zekere verstoring van de bovengrond kan bijgevolg verwacht worden waardoor de kans op aantreffen van *in situ* vondstconcentraties miniem is. Ook is de bodemgesteldheid van het studiegebied sterk verschillend. De natte zandbodem hier verschilt sterk met de droge duintoppen en flanken waarop de steentijdsites zich bevonden. De kans op het aantreffen van paleolithische en mesolithische sites *in situ* is daarom klein.

Figuur 21: DTM (1m) met locatie van paleolithische en mesolithische sites op de rand van een duin (bron: CAI 2016; Geopunt 2017)

4.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.2.1 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

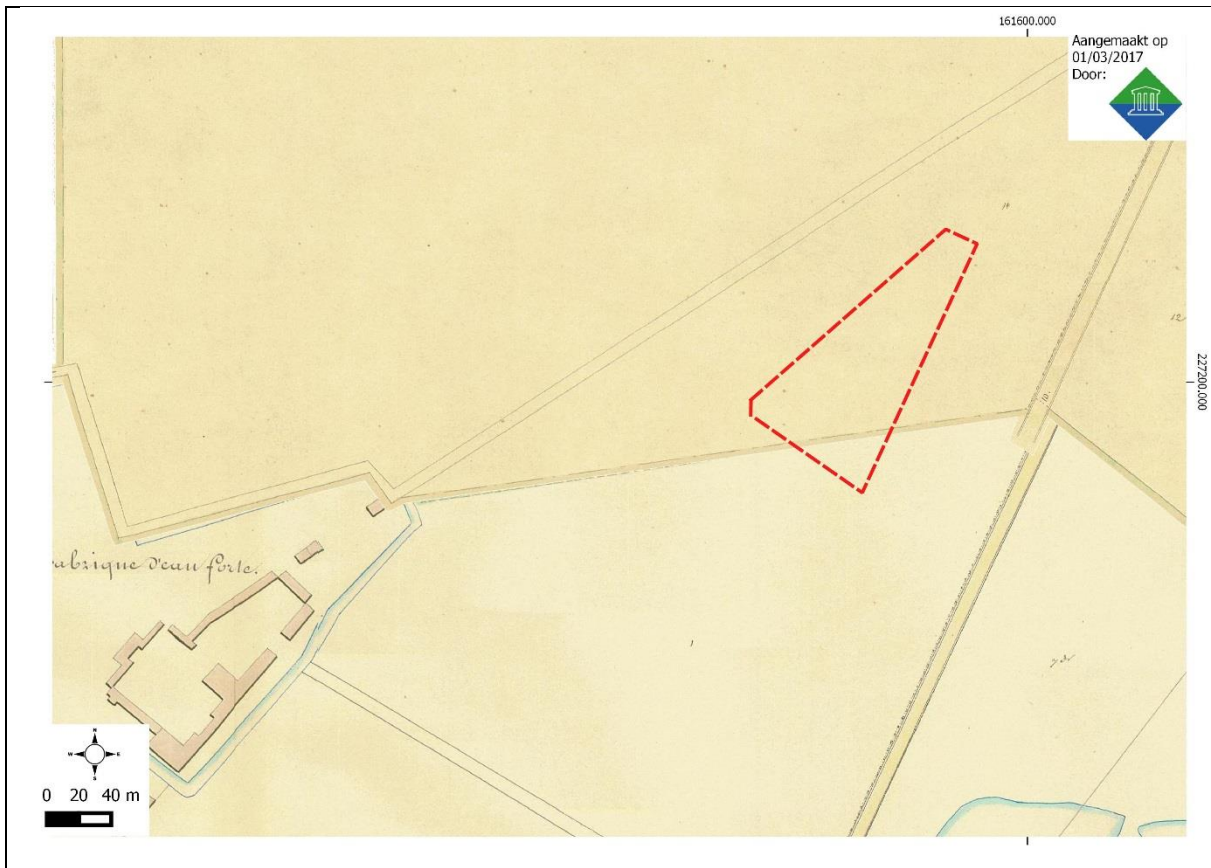
Figuur 22: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)

De Ferrariskaart werd opgenomen in opdracht van Keizerin Maria-Theresa en Keizer Jozef II door de graaf van Ferraris op het einde van de 18^e eeuw. Dit leidde tot de eerste systematische grootschalige topografische kartering van de Oostenrijkse Nederlanden. De kaart geeft een unieke inkijk in het landgebruik, wegennet en bewoningspatroon op het einde van de 18^e eeuw.

De brede regio rond het studiegebied bestond in de 18^e eeuw nog uit een uitgestrekt heidecomplex met uitgestrekt waterplassen of Goren, ontstaan door turfwinning (Inventaris Onroerend Erfgoed 2017). Enkel de onmiddellijke omgeving van Oud-Gooreind, tegenwoordig een straat ten noorden van Gooreind, was in cultuur gebracht.

4.2.2 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

De Atlas der Buurtwegen geeft een gedetailleerde weergave van de perceelsindeling en bewoning in het midden van de 19^e eeuw. Voor het eerst is bebouwing te zien in de buurt van het studiegebied. Het gaat om de ossenstallen opgericht in 1846 door Jaak Koch die tevens 300ha van de omringende woeste grond opkocht. Zijn nakomelingen richtten hier na zijn dood een kasteelcomplex op dat reeds volledig is afgebroken, op de poort na (Inventaris Onroerend Erfgoed ID14478).

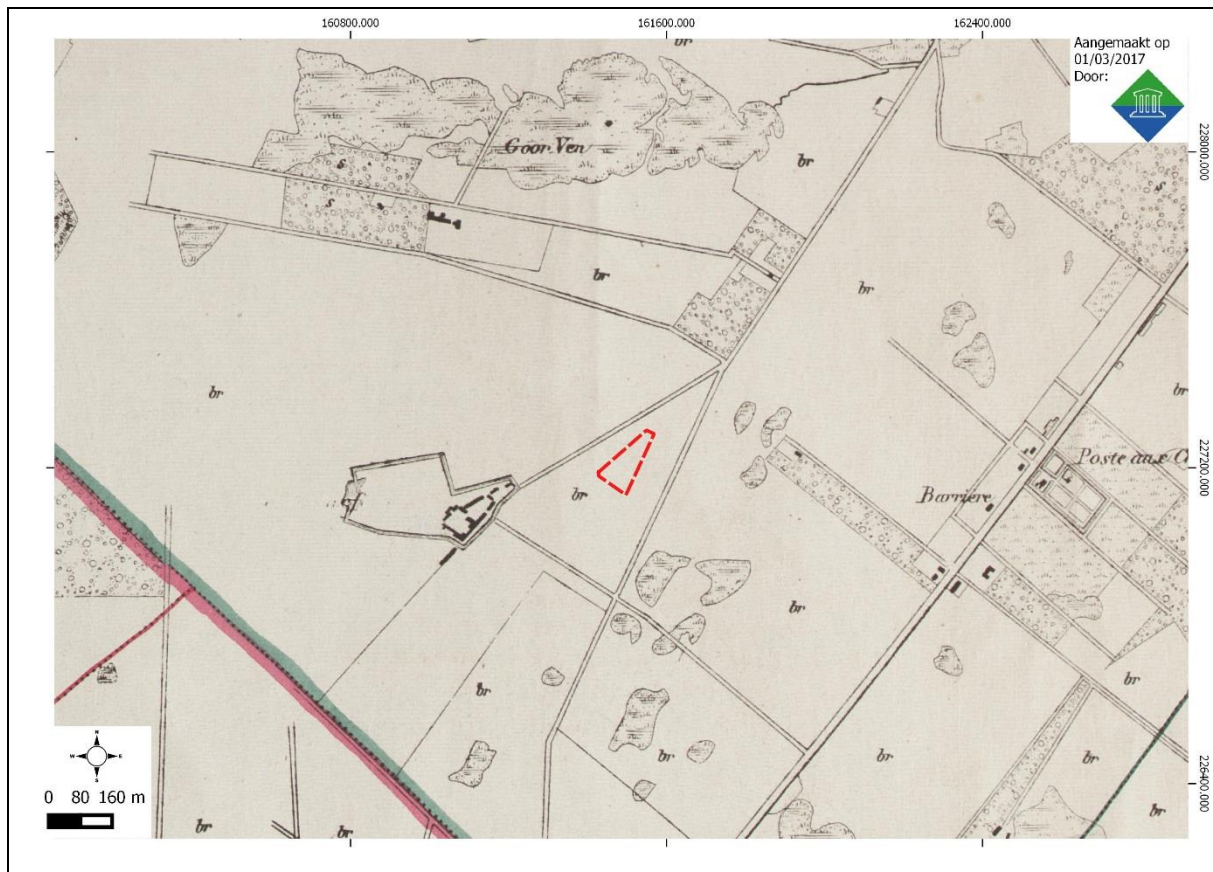

Figuur 23: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)

4.2.3 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

De kaart van Vandermaelen geeft het mid-19^e-eeuws landgebruik en nederzettingenpatronen weer. De situatie is nagenoeg dezelfde als deze op de Atlas der Buurtwegen. In vergelijking met de 18^e-eeuwse Ferrariskaart is het bosbestand echter sterk uitgebreid.

Figuur 24: Vandermaelen kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)

4.2.4 POPPKAART (CA. 1842-1879)

Voor dit onderzoeksgebied is er geen Poppkaart beschikbaar.

4.3 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Figuur 25: Orthofoto (zomeropnames, panchromatisch, 1971) met aanduiding studiegebied (rood) (bron: Geopunt 2016)

Na de oprichting van de Gooreind-parochie groeit het inwonersaantal gestaag. In 1971 is er reeds relatief veel bebouwing te zien ten noordoosten van het studiegebied. Het studiegebied zelf ligt nog onder landbouwland.

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied. Hierbij wordt er van uitgegaan dat het spreidingspatroon van archeologische vindplaatsen sterk afhankelijk is van de fysieke eisen die werden gesteld aan het landschap.

Voor pre-agrarische gemeenschappen (paleolithicum t/m neolithicum) was een ecologisch divers landschap belangrijk. De mens trok zijn tijdelijke kampementen meestal op langs overgangszones van nat naar droog, zoals bijvoorbeeld op droge zandruggen in beekvalleien. In dergelijke gradiëntzones zijn namelijk de rijkste en meest diverse voedingsbronnen aanwezig en was drinkwater binnen handbereik. Vooral ten oosten van het studiegebied komen dergelijke zones voor. In het Groot Schietveld vinden we tertiaire zandruggen die boven het natte vennenlandschap uitsteken. Hoewel een lokale bedekking door stuifzand of colluvium niet kan worden uitgesloten, werden tertiaire dekzanden volgens de quartairgeologische kaart niet afgedekt door jonger sediment. Bovendien werden de gronden ter hoogte van het studiegebied bij het in cultuur brengen van de heide intensief bewerkt. Dit hypothekeert de *in situ* bewaring van paleolithische en mesolithische sites die zich vooral op de loopvlakken van dergelijke zandruggen bevinden en verder weinig diepe sporen achterlaten.

Bij de introductie van de landbouw werd de geschiktheid van de bodem voor het plegen van akkerbouw en veeteelt een cruciaal criterium. De eerste akkers werden op de vruchtbaarste en makkelijkst te bewerken gronden aangelegd. De natuurlijke bodems ter hoogte van het studiegebied bestaan uit natte grondwaterpodzolen die zonder drainage, enkel geschikt zijn als weiland. Deze situatie is weinig gunstig voor de vroegste boeren. Vermoedt kan worden dat deze enkel bij het opgeraken van de beter bodems werden bezet. Zo werd een 'geslepen' bijl gevonden ten zuiden van het studiegebied. Dit gaat mogelijk om een gepolijste bijl die voorkomen vanaf de tweede fase van het midden-neolithicum (Inventaris Onroerend Erfgoed 2017).

Ook uit de metaaltijden tenslotte werden vondsten gedaan ter hoogte van het Groot Vliegveld. Het ging om twee bronstijd scherven en een vermoedelijk Celtic-Fieldscomplex.

jongere vondsten zijn niet gekend. Het gebied lag dan ook voor het grootste deel van de tijd sinds de middeleeuwen onder heide. Deze landschapsvorm impliceert een gebruik als extensieve graasgrond. De te verwachten sites zullen daarom voornamelijk lage densiteit aan sporen van agrarische activiteiten bevatten zoals grachten, greppels, paalgaten en haardkuilen.

Samengevat heeft het studiegebied een zeker archeologisch potentieel voor het aantreffen van een lage densiteit aan rurale bewoningssporen en rurale activiteiten uit de neolithische periode tot ijzertijd onder de vorm van landindelingssystemen met greppels of wallen (*celtic fields*), paalkuilen, boerderijplattegronden, bijgebouwen, kuilen, haarden etc..

Uit de middeleeuwse periode worden oogstens sporen van agrarische activiteiten verwacht zoals afsteken van turf, afsteken van plaggen of het sporadisch oprichten van bijgebouwen.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Het potentieel tot kennisvermeerdering bestaat hier voornamelijk uit het aansnijden van dieper liggende structuren uit het neolithicum tot recente tijden die zijn bewaard onder de teelaarde. Langs het studiegebied zijn geen indicaties gekend van begraven bodems waardoor de kans op het aantreffen van steentijdsites *in situ* zeer klein is.

Het studiegebied ligt waarschijnlijk sinds de middeleeuwse onder heide terwijl de bewoning geconcentreerd was in kleine droopskernen waarvan de dichtste (Oud Gooreind) op meer dan 1,5km ligt. De kans op aantreffen van middeleeuwse bewoning is bijgevolg klein. Er worden enkel sporen van extensieve agrarische activiteiten verwacht.

Aan de andere kant heeft het eeuwenlange gebruik van het gebied als graasgrond mogelijk gezorgd voor een goed bewaring van oudere archeologische sporen. Vondsten uit de buurt wijzen op de aanwezigheid van neolithische; bronstijd- en ijzertijdgemeenschappen in de buurt. De aanwezigheid van menselijke bewoning en/of activiteiten uit deze perioden ter hoogte van het studiegebied kan niet worden uitgesloten.

Het is vooral het potentieel op het aantreffen van goed bewaarde sites uit de metaaltijden en neolithicum die deze sites interessant maken. Het zou een unieke mogelijkheid zijn om de relatief gebrekkige kennis over metaaltijden in de streek aan te vullen.

Ondanks het aanwezige archeologisch potentieel kon de aanwezigheid van een archeologische site niet met zekerheid worden vastgesteld. Er is bijgevolg nog verder onderzoek nodig onder de vorm van een prospectie.

5.3 SAMENVATTING VOOR EEN GESPECIALISEERD PUBLIEK

Uit het bureauonderzoek kwam naar voor dat er het studiegebied een zeker archeologisch potentieel heeft. De regio biedt wat perspectief voor het aantreffen van menselijke bewoning vanaf het neolithicum. De indicaties hiervoor bestaan echter allen uit losse vondsten, gevonden aan het oppervlak.

Historische en cartografische bronnen wijzen op het ontstaan van Brasschaat en Wuustwezel vanaf de middeleeuwen en Gooreind vanaf de 19^e eeuw. Het gebied ter hoogte van het studiegebied bleef echter zeer dunbevolkt en grotendeels onbebouwd heideland tot diep in de 20e eeuw. Het studiegebied zelf ligt ten gevolge hiervan nog steeds onverstoord onder weiland.

De combinatie van dit groot bewaring potentieel en een zeker archeologisch potentieel voor het aantreffen van pré-middeleeuwse sporen noopt ons ertoe een verder onderzoek aan te raden teneinde te bepalen of er ook effectief archeologische sites aanwezig zijn op het terrein.

5.4 SAMENVATTING VOOR EEN NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK

In opdracht van de initiatiefnemer van geplande verkaveling van een gebied van 9200m² langs de Rode Dreef te Gooreind, Wuustwezel, werd door ABO NV een archeologische bureaustudie uitgevoerd.

Uit de studie blijkt dat jager-verzamelaars goed gedijden in de regio. Dit wordt bewezen door de vondst van verschillende werktuigen een grote kilometer ten oosten van het studiegebied. Het ging hier waarschijnlijk op oppervlaktevondsten. Ter hoogte van het studiegebied is het oppervlak echter reeds verstoord door het gebruik als landbouwgrond. De kans is bijgevolg klein dat er steentijd sites uit het paleolithicum of mesolithicum worden aangesneden.

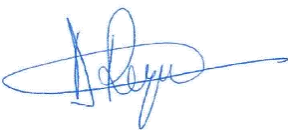
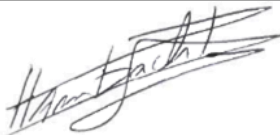
Het studiegebied is gelegen in een vochtige zandige omgeving waar het landschap van nature matig tot slecht geschikt is voor intensieve landbouw. Toch zijn er in de brede omgeving aanwijzingen van bewoning uit de metaaltijden. Vanaf de middeleeuwen was het gebied een dun bevolkt heideland tot ver in de 20^e eeuw, zo blijkt uit het gebrek aan archeologische vondsten en een analyse van historische kaarten.

Vanaf het midden van de 19^e eeuw neemt de bewoning geleidelijk aan toe. Rond midden 19^e eeuw wordt Gooreind een parochie en vanaf de 20^e eeuw bereiden de verkavelingen zich uit in alle richtingen. Het studiegebied blijft echter gespaard van bebouwing en ligt vandaag onder weiland.

De kans op een goede bewaring van dieper liggende archeologische vindplaatsen is door het lange gebruik als heide en later weiland en het totale gebrek aan bebouwing, relatief groot. Een verder onderzoek met ingreep in de bodem is daarom aangewezen.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		21/04/2017
Patrick Hambach	Director		21/04/2017
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		21/04/2017
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		21/04/2017

7 BIBLIOGRAFIE

7.1 LITERAIRE BRONNEN

Bogemans, F. 2005: Kaartblad 2-8 Meerle-Turnhout. Toelichtingen bij de quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

CadGIS 2016: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 6/04/2017).

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2016: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 6/04/2017).

Geoloket Onroerend erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris [Online], www.geo.onroenderfgoed.be (geraadpleegd op 6/04/2017)

Geoloket Onroerend Erfgoed: Inventaris Bouwkundig Erfgoed [online], www.geo.onroenderfgoed.be (geraadpleegd op 6/04/2017).

Geopunt Vlaanderen 2016: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 6/04/2017).

Geopunt Vlaanderen 2016: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 16/01/2017).

Geopunt Vlaanderen 2016: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 6/04/2017).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 6/04/2017).

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

